

# ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ НЫЗАМЫ

## МӘМЛЕКЕТЛИК ТИЛ ХАҚҚЫНДА

(жаңа редакция)

Бул редакция 18.09.1996-ж. 197/I-санлы ҚР Нызамы менен тастыйықланған

Усы Нызамға төмендегилерге муўапық өзгерислер киргизилген

28.12.2010-ж. 64/IV-санлы ҚР Нызамы

**1-статья.** Қарақалпақ хәм өзбек тиллери Қарақалпақстан Республикасының мәмлекетлик тили болып табылады.

**2-статья.** Қарақалпақ хәм өзбек тиллерине мәмлекетлик тил статусының берилиўи республика аймағында жасап атырған миллетлер хәм халықлардың өз ана тилин пайдаланыўында Конституциялық хуқықларын кемситпейди.

**3-статья.** Қарақалпақстан Республикасының аймағында қарақалпақ хәм өзбек тиллериниң мәмлекетлик тил сыпатында хәрекет етиўиниң хуқықый тийкарлары усы нызам хәм басқа да Өзбекстан хәм Қарақалпақстан Республикаларының нызам актлери менен белгиленеди.

Бул нызам тиллерди турмыста, өз-ара қатнаста хәм диний және сыйыныўшылық салт-дәстүрлерин атқарыўда пайдаланыўды тәртиплестирмейди.

Пуқаралар миллетлер аралық қатнасық тилин өзлериниң қәлеўинше таңлап алыў хуқықына ийе болады.

**4-статья.** Қарақалпақстан Республикасында барлық пуқараларға мәмлекетлик тилди үйрениў хәм оның аймағында жасап атырған миллетлер хәм халықлардың тиллерине хұрмет пенен қатнас жасаў ушын шараятлар жаратылады, бул тиллерди раўажландырыў ушын жағдайлар дүзип бериледи.

Пуқараларды мәмлекетлик тилге үйретиў бийпул әмелге асырылады.

**5-статья.** Қарақалпақстан Республикасы Мәмлекетлик тилде хәрекет ететуғын мектепке шекемги балалар мәкемелерин дүзиў, ал миллий топарлар тығыз жасап атырған орынларда олардың тиллеринде де мектепке шекемги балалар мәкемелерин дүзиўди тәмийинлейди.

**6-статья.** Қарақалпақстан Республикасында жасап атырған пуқаралар оқыў тилин еркин таңлаў хуқықына ийе.

Қарақалпақстан Республикасы мәмлекетлик тилде, сондай-ақ зэрүрлиги менен мүмкиншилигине қарап басқа да айырым тиллерде, улыўма, кәсип-техникалық, орта арнаўлы ҳәм жоқары билим алыўды тәмийинлейди.

**7-статья.** Мәмлекетлик тилдиң рәсмий ҳәрекет етиў салаларында қарақалпақ ҳәм өзбек тиллериниң қолланылып атырған илимий қәделери ҳәм нормалары сақланады.

Мәмлекет, мәмлекетлик тилди байытыў ҳәм жетилистириўди, соның ишинде оған көпшилик тәрәпинен тән алынған илимий-техникалық ҳәм жәмийетлик сиясий терминологияны енгизиў есабынан байытыў ҳәм жетилистириўди тәмийинлейди.

Мәмлекетлик тилге жаңа илимий тийкарланған терминлер жәмийетлик додалаўдан кейин Қарақалпақстан Республикасы Жоқарғы Кеңесиниң тийисли комитетиниң келисими бойынша киргизиледи.

**8-статья.** Қарақалпақстан Республикасының нызам актлери, мәмлекетлик ҳәкимият ҳәм басқарыў уйымларының басқа да ҳүжжетлери мәмлекетлик тилде қабыл етиледи ҳәм жәрияланады. Бул ҳүжжетлердиң аўдармалары зәрүр болған жағдайларда басқа да айырым тиллерде жәрияланады.

Жергиликли ҳәкимият ҳәм басқарыў уйымларының ҳүжжетлери мәмлекетлик тилде қабыл етиледи ҳәм жәрияланады. Айырым миллетлердиң ўәкиллери тығыз жасап атырған орынларда жергиликли ҳәкимият ҳәм басқарыў уйымларының ҳүжжетлери республиканың мәмлекетлик тилинде ҳәм сол миллет тилинде қабыл етиледи ҳәм жәрияланады.

**9-статья.** Мәмлекетлик ҳәкимият ҳәм басқарыў уйымларында жумыс мәмлекетлик тилде алып барылады ҳәм зәрүрлигине қарай басқа айырым тиллерге аўдарыў тәмийинленеди.

Республикада өткерилетуғын халықаралық әнжүманлардың жумыс тили – мәмлекетлик тил, сондай-ақ қатнасыўшылардың өзлери таңлаған тиллер болып табылады.

**10-статья.** Кәрханаларда, мәкемелерде, шөлкемлерде ҳәм жәмийетлик бирлеспелерде ис жүргизиў, есап-статистикалық ҳәм финанслық ҳүжжетлер мәмлекетлик тилди билмейтуғын жәмәәтлерде мәмлекетлик тил менен бир қатарда басқа да тиллерде әмелге асырылыўы мүмкин.

**11-статья.** Суд ислери мәмлекетлик тилде ямаса сол жердеги көпшилик халықтың тилинде жүргизиледи. Исте қатнасып атырған, суд ислери жүргизилип атырған тилди билмейтуғын адамларға дилмаш арқалы ис материаллары менен

танысыў, суд процессинде қатнасыў ҳуқықы ҳәм судта өз ана тилинде шығып сөйлеў ҳуқықы тәмийинленеди.

Кәрханалар, шөлкемлер ҳәм мәкемелер арасында хожалық даўларын қарап шығыўда ҳәм шешиўде мәмлекетлик тил пайдаланылады.

**12-статья.** Қарақалпақстан Республикасында нотариаллық ҳәрекетлер мәмлекетлик тилде әмелге асырылады. Пуқаралардың талап етиўи бойынша нотариус ямаса нотариаллық ҳәрекетлерди орынлаўшы адам тәрәпинен рәсмийлестирилген ҳужжеттиң тексти рус тилинде ямаса мүмкиншиликлер бар болса басқа да мақул болған тилде бериледи. *(ҚР ЖК 28.12.2010-ж. 64/IV-санлы Қарарына тийкар өзгерислер киритилген)*

**13-статья.** Пуқаралық ҳалат актлери, адамның ким екенлигин ҳәм оның ҳуқықларын тастыйықлайтуғын ҳужжетлер мәмлекетлик тилде рәсмийлестириледи, ал зәрүр болған жағдайда басқа айырым тилде тәкиарланыўы мүмкин.

**14-статья.** Қарақалпақстан Республикасының аймағында жасап атырған адамларға, мәмлекетлик шөлкемлер ҳәм мәкемелерге, жәмийетлик бирлеспелерге арзалар, усыныслар, шағымлар менен мәмлекетлик ҳәм басқа да тиллерде мүрәжат етиў ҳуқықы тәмийинленеди.

**15-статья.** Қарақалпақстан Республикасында жасап атырған адамлар қандай миллетте екенлигине қарамастан өз исмин, әкесиниң атын ҳәм фамилиясын, миллий тарийхый дәстүрлерге муўапық түрде жазыў ҳуқықына ийе болады.

**16-статья.** Телевидение көрсетиўлери ҳәм радио еситтириўлери мәмлекетлик тилде, сондай-ақ, басқа тиллерде алып барылады.

**17-статья.** Баспа жумысы мәмлекетлик тилде, ал талапларды есапқа алыў менен басқа да тиллерде әмелге асырылады.

**18-статья.** Почта-телеграф жөнелтпелери мәмлекетлик тилде ямаса пуқаралардың тилеги бойынша басқа тилде әмелге асырылады.

**19-статья.** Мәкемелер, шөлкемлер ҳәм жәмийетлик бирлеспелер мөрлериниң, штампларының, бланкаларының текстлери мәмлекетлик тилде жазылады.

Қарақалпақстан Республикасы аймағында жайласқан халықаралық шөлкемлер ҳәм мәкемелердиң, бирликтеги кәрханалардың, сондай-ақ, миллий мәдений жәмийетлер ҳәм орайлардың мөрлериниң, штампларының,

бланкаларының текстлери өзлери қәлеген тилде жазылады ҳәм мәмлекетлик тилде тәкирарланады.

**20-статья.** Қыстырылып қойылатуғын атамалар, хабарландырыўлар, басқа жазылған қағазлар ҳәм басқа да көрсетпели, сондай-ақ, аўызша мағлыўмат текстлери мәмлекетлик тилде рәсмийлестириледи ҳәм жәрияланады.

**21-статья.** Кәрханалардың ислеп шығарған өнимлери, мәмлекетлик тилде, керек болған жағдайда ҳәм мүмкиншилигине қарап басқа да айырым тиллерде ярлықлар, инструкциялар, этикеткалар менен тәмийинленеди.

**22-статья.** Республиканың ҳәкимшилик-аймақлық бирликлериниң, майданларының, көшелериниң ҳәм географиялық объектлериниң атамалары мәмлекетлик тилде жазылады.

**23-статья.** Қарақалпақстан Республикасы халықаралық шәрtnамасының текстлери, шәрtnаманың өзинде басқа нәрсе нәзерде тутылмаған болса, мәмлекетлик тилде ҳәм шәрtnлесиўши тәрәп (тәрәплер) тилинде дүзиледи.

**24-статья.** Қарақалпақстан Республикасында мәмлекетлик ямаса басқа да тиллерге менсинбей ямаса қаслық пенен қатнас жасаў қадаған етиледи. Пуқаралардың қарым-қатнас, тәрбия ҳәм оқыў тилин таңлап алыў ҳуқықын әмелге асырыўына тосқынлық жасаўшы адамлар нызам ҳужжетлерине муўапық жуўапкер болады.